

Dret a una ciutat harmoniosa i sostenible

Presentació del dret

Les ciutats s'han convertit en el principal escenari on les persones exerceixen els seus drets.

A escala internacional, es reconeix que l'accessibilitat i el disseny urbà, la mobilitat i la connectivitat, i també la prestació de serveis bàsics i la definició de polítiques de desenvolupament poden promoure o obstaculitzar la igualtat, la inclusió i el desenvolupament econòmic de les persones i la sostenibilitat ambiental.

A escala interna, el Text refós de la Llei d'urbanisme de Catalunya (TRLU) estableix el desenvolupament urbanístic sostenible com a principi general de l'actuació urbanística. Aquest principi comporta la utilització racional del territori i del medi ambient, i implica la necessitat de conciliar les necessitats de creixement amb la preservació dels recursos naturals i dels valors paisatgístics, històrics i culturals, a fi de garantir la qualitat de vida de les generacions presents i futures.

La creixent desigualtat social i els desequilibris de les rendes familiars impliquen que el desenvolupament urbanístic, a més de ser sostenible, també ha de ser inclusiu i permetre l'erradicació de la pobresa.

Per tant, la ciutat té una triple dimensió: social, econòmica i mediambiental.

En l'àmbit social, la planificació urbana i territorial s'ha de centrar en la persona, tenint en compte l'edat i el gènere, per facilitar-ne la convivència i la participació plena i efectiva. El desenvolupament urbanístic també ha de respectar la diversitat i l'accés en condicions d'igualtat a l'entorn i als serveis urbans.

En l'àmbit econòmic, la planificació ha d'impulsar la prosperitat de tots els col·lectius. Alhora, ha de preveure l'eficiència energètica, l'energia renovable i el creixement sostenible de l'economia urbana. Així mateix, el desenvolupament urbanístic ha d'enfortir la connectivitat amb la zona rural i configurar transports públics sostenibles, inclusivament, accessibles i assequibles.

En l'àmbit mediambiental, cal que la planificació urbana faciliti una ordenació sostenible dels recursos naturals per millorar els ecosistemes urbans i que disminueixi les emissions de gasos d'efecte hivernacle i la contaminació per reduir el risc de desastres.

L'estat actual de protecció a Catalunya

▪ Polítiques i accions positives

Nombrosos municipis s'han adherit a la Carta europea de salvaguarda dels drets humans a la ciutat, text que preveu el dret a un urbanisme harmoniós i sostenible.

La Diputació de Barcelona i diversos ajuntaments són membres de la Comissió d'Inclusió Social, Democràcia Participativa i Drets Humans de l'organització Ciutats i Governos Locals Units. Aquesta comissió ha adoptat la Carta-Agenda mundial pels drets humans a la ciutat, que també preveu el dret a un desenvolupament urbà sostenible i un programa d'acció a curt i mitjà termini.

En aquest sentit, la Generalitat va iniciar l'elaboració de l'Agenda urbana de Catalunya, que serveix de guia per al desenvolupament sostenible de les ciutats.

El Govern de la Generalitat també va aprovar la creació d'un òrgan consultiu, l'Assemblea Urbana de Catalunya, per vincular totes les administracions en les decisions que adopti en matèria de prosperitat, cohesió social i benestar, petjada ecològica i bon govern.

A més, les lleis catalanes 2/2004 i 3/2009 van permetre dotar de serveis i dignificar els barris amb mancances urbanístiques econòmiques i socials, i desenvolupar i millorar les urbanitzacions amb dèficits urbanístics.

En paral·lel, la Llei 18/2007, el Pacte nacional per a l'habitatge 2007-2016 i el Pla del dret a l'habitatge promouen l'adequació, la qualitat i la sostenibilitat del parc residencial d'acord amb la política mediambiental europea (transposada pel Codi tècnic de l'edificació i la certificació energètica d'edificis).

La Generalitat també va crear l'Institut Català de l'Energia (ICAEN), encarregat d'elaborar i executar la política energètica a Catalunya en l'àmbit de l'eficiència energètica i el desenvolupament d'energies renovables. L'ICAEN ha establert un pla d'acció d'establir la renovació energètica del 61% dels edificis privats entre el 2014 i el 2020. Així, s'han previst ajuts econòmics i canals de suport informatiu.

▪ Mancances i defectes detectats

Es detecten un seguit de mancances en els cinc elements següents que afavoreixen que les ciutats siguin inclusives, segures, sanes, accessibles, resilients i sostenibles:

Participació en matèria urbanística

Si bé la normativa no impedeix que l'aprovació d'un pla urbanístic sigui meditada, justificada i democràtica, la realitat és que la ciutadania no creu en la seva capacitat d'influir en els processos de planificació. Això es deu a diversos factors, com ara que la informació no arribi a tothom, que no es valorin prou les propostes presentades per la ciutadania o que el període d'informació pública o d'audiència es concedeixi en època de vacances.

A més, la participació ha de poder preveure l'alternativa zero, és a dir, que el projecte no arribi a tirar endavant per raó del seu impacte ecològic excessiu.

Espais urbans

Es produeix l'expulsió de les persones residents dels centres urbans a causa de la mercantilització dels espais comuns, el turisme de masses, les

inversions especulatives i l'apropiació de l'espai públic per terrasses de locals de restauració.

A més, les ordenances municipals que regulen la convivència als espais públics són de caràcter repressiu i, de vegades, resulten ineficaces, exclusives i discriminatòries. Alhora, els límits que preveuen no són sempre fàcils de controlar.

Mobilitat

La introducció de mitjans de transport no contaminants, com ara la bicicleta, ha generat problemes de convivència amb els vianants, especialment els més vulnerables.

També es detecta que el gaudi lliure, gratuït i accessible dels vianants a l'espai públic es dificulta per l'apropiació privada d'aquest espai.

Pel que fa a la connexió entre zones rurals i ciutats, hi ha zones on les infraestructures són deficientes, dificulten la vida de les persones residents i, fins i tot, la posen en perill.

Pressió urbanística sobre el territori

D'una banda, es constaten assentaments urbans amb dèficits de serveis. Així, aquestes mancances són especialment greus per al gran nombre d'urbanitzacions de baixa densitat de Catalunya. Aquests dèficits encara són més importants si aquestes urbanitzacions es destinen a la residència habitual.

En particular, els espais públics o de relació no afavoreixen ni l'autonomia ni la socialització de les persones, de manera que molts col·lectius en queden exclosos. Aquests espais tampoc no formen part d'altres equipaments ni de xarxes de proximitat.

Alhora, els equipaments i serveis són al nucli urbà o en altres municipis i, majoritàriament, per accedir-hi cal desplaçar-se en vehicle privat. El transport públic hi té una freqüència escassa i no abasta tots els carrers urbanitzats.

Sovint les persones residents no tenen una sensació de seguretat, ja que es tracten de llocs solitaris fins que acaben les jornades laborals. Tampoc no hi ha comerços ni espais d'interrelació i la situació encara s'agreuja més si s'hi afegeix la manca de cura de la vegetació o la manca d'enllumenat públic. A tot això, s'hi afegeixen les parcel·les buides abandonades per la crisi econòmica i financera.

D'altra banda, cal subratllar que, després de la crisi immobiliària, generada per una visió consumista i especulativa del sòl, no s'ha produït una reflexió profunda sobre aquesta qüestió. En efecte, la tendència actual és reprendre els principis que havien inspirat l'activitat urbanística anterior a la crisi.

Eficiència energètica dels edificis

Es detecta que les ordenances municipals d'edificació no sempre recullen la normativa del Codi tècnic de l'edificació. Alhora, no preveu disposicions específiques per a les obres de rehabilitació.

Els col·lectius vulnerables no poden assumir els costos dels subministraments d'energia i encara menys els costos derivats d'una rehabilitació o renovació amb criteris d'eficiència energètica.

Les comunitats veïnals amb pocs recursos econòmics no poden assumir el manteniment que suposen les instal·lacions privades d'energia solar.

Propostes de millora

Participació en matèria urbanística

- 1) Preveure un programa de participació que permeti un debat i diàleg autèntics i aportar experiències als participants; i també la programació de tallers participatius adreçats de manera particular als col·lectius més vulnerables, a banda de les sessions mixtes que es duguin a terme.
 - 2) Fer les sessions participatives i tallers a llocs accessibles i en diferents franges horàries, a més d'oferir serveis de guarderia i d'atenció a les persones dependents.
 - 3) Acordar suficient publicitat de les sessions i de les facilitats creades per participar-hi.
 - 4) Oferir informació clara, entenedora i explicativa, especialment en l'àmbit urbanístic.
 - 5) Assumir el compromís de valorar de manera sincera i honesta totes les aportacions i motivar-ne la inclusió en el projecte o no.
 - 6) Garantir que durant la tramitació del pla es pugui accedir en tot moment i de manera telemàtica a la documentació.
 - 7) Convocar el tràmit d'informació pública fora dels períodes de vacances per no dificultar l'organització ciutadana.
 - 8) Garantir l'accés a la documentació del pla aprovat inicialment a qualsevol persona, encara que hagi finalitzat el tràmit d'informació pública.
 - 9) Reforçar la transparència i la participació de les administracions locals i dels particulars afectats en l'adopció de plans territorials.
 - 10) Reforçar la transparència i la participació en l'adopció de plans d'ordenació urbana municipals per mitjà de programes de participació ciutadana i consells assessors.
- 1.11) Publicar la declaració ambiental estratègica abans de l'aprovació provisional o definitiva del pla.

Pressió urbanística sobre el territori

- 1) Garantir que el creixement urbanístic respon a una demanda real i verificada per mitjà de la deguda motivació del planejament, i també per mitjà de la revisió i actualització de les previsions demogràfiques i les necessitats econòmiques del municipi.

2) Adoptar l'opció més prudent i cautelosa, i també la menys perjudicial, davant l'existència d'indicis raonables d'afectacions ambientals, especialment si es tracta de recursos naturals escassos.

3) Concedir l'autorització ambiental només quan, després d'una anàlisi en profunditat, es tingui la certesa que l'activitat no produirà efectes perjudicials. Només s'admetran excepcions per raons imperioses d'interès públic de primer ordre.

4) Incloure la gestió sostenible i eficient dels recursos en la planificació urbanística.

5) Cercar nous instruments per dignificar i dotar de serveis els espais amb dèficits urbanístics.

6) Prioritzar la regeneració i rehabilitació dels barris existents, l'emplenament de buits urbans i la compactació de les ciutats.

Espais urbans

1) Reduir la pressió comercial que afecta la població resident per pacificar la convivència en l'ús dels espais comuns.

2) Millorar les condicions dels espais comuns (il·luminació, disseny i mobiliari urbà) sense discriminació per als col·lectius més vulnerables.

3) Sancionar les conductes que malmetin la convivència sense estigmatitzar per raons discriminatòries.

Mobilitat

1) Impulsar l'ús de vehicles no contaminants i adoptar les mesures necessàries per protegir els vianants.

2) Millorar el transport públic urbà i garantir la connexió amb els barris més allunyats i amb altres poblacions.

Eficiència energètica

1) Facilitar l'accés de les persones amb menys recursos a les actuacions de rehabilitació, amb millora de l'eficiència energètica per mitjà de noves formes de finançament.

2) Estendre el Codi tècnic de l'edificació a les operacions de rehabilitació o preveure-les a l'hora de determinar les prescripcions.

3) Incloure en les ordenances d'edificació municipals sistemes per atenuar els efectes del canvi climàtic a la ciutat.

